

מדע בדיוני

דן בן-דוד

מה עושים כשארגון מוכר, התומך ברבים מהנושאים שבהם אני תומך, מעגל פינות באופן שיטתי במשך שנים כאמצעי לקידום השקפת עולמו? כאשר לא מסתפקים בעובדות ומציגים תמונה חלקית בלבד, הכוללת מספרים שנבחרים בפינצטה, מסתכנים ביצירת אי-אימון ציבורי לגישה החברתית כולה.

פול קרוגמן כתב פעם על התופעה של בעלי עניין המקימים ומממנים מכוני מחקר המהווים עולם אינטלקטואלי מקביל לאקדמיה. כך, לפי קרוגמן, נוצר עולם של מדענים בכיכול עם קריירות המבוססות על שמירת קו אידיאולוגי במקום על עשיית מחקר העומד בפני שיפוט מדעי. לדבריו: "ישנן סיבות רבות מדוע מחקר מזויף הוא כה יעיל. סיבה אחת היא שמי שאינם מדענים מתקשים לפעמים להבדיל בין מחקר וסינגור (advocacy). אם יש למסמך מספרים ולוחות, הרי זה בוודאי מדע, נכון?"

"גם כשעיתונאים יודעים מה ההבדל", כתב קרוגמן, "הנורמות העיתונאיות של 'הוא אמר, היא אמרה' מקשים על העברת ידע זה לקוראים. פעם התבדחתי שאילו הנשיא בוש היה טוען שהעולם שטוח, היתה מתפרסמת הכותרת 'יש חילוקי דעות ביחס לצורת כדור הארץ'".

המסמך השנתי של מרכז אדוה, "תמונת מצב חברתית 2007", התפרסם השבוע. מתחת לכותרת "הצמיחה אינה מיטיבה עם כולם" הובא גרף המראה את השינויים על פני זמן של שלושה עשירונים הכנסה. בזמן שהכנסת העשירון העליון עולה בהתמדה, הכנסות שני העשירונים האחרים – השישי והשני – נראים מדשדשים במקום מאז 1990. ההסבר שמלווה את הגרף מתאר רק את העליה התלולה בהכנסות העשירים. השילוב של כותרת מגמתית, גרף והסבר החלקי מניב מסר שלכאורה ברור לגבי מה שאירע לעשירונים הנמוכים במהלך השנים.

בעמוד אחר נמצאת הטבלה המרכזית שכה אוהבים לצטט בתקשורת. היא מראה איך קטן חלקם של כל שמונה העשירונים התחתונים מתוך עוגת ההכנסות הכוללת במשך. היה גידול רק בחלקם של שני העשירונים העליונים בין 1990 ו-2006. אין זה מקרי ששילוב בין טבלה זו וכותרות מהסוג שצוטט לעיל מוביל את הקורא למסקנה המתבקשת: "הצמיחה בישראל רק לעשירונים העליונים", כפי שנכתב ב-Ynet בצירוף הטבלה לאחר פרסום הדו"ח בשנה שעברה.

הכנסה חודשית ברוטו למשק בית

(במחירי 2006)

שינוי	2006	1990	עשירון
51%	40,904	27,034	עליון
35%	23,804	17,660	9
29%	18,291	14,130	8
25%	14,922	11,906	7
22%	12,394	10,151	6
19%	10,317	8,658	5
16%	8,518	7,354	4
12%	6,837	6,084	3
9%	5,324	4,899	2
11%	3,383	3,037	תחתון

מקור: דן בן-דוד, אוניברסיטת תל-אביב
נתונים מהלמ"ו וממרכז אדוה.

אך האמת אינה ממש תואמת את הרושם שניתן לקבל מדו"ח אדוה. אילו היו מראים בפשטות את ההכנסות של כל עשירון ב-1990 לצד ההכנסות ב-2006, כמו בטבלה המצורפת, ניתן היה להבחין בבירור בגידול בהכנסות של כל אחד מהעשירונים. אבל אז, אי אפשר היה להסיק שהצמיחה פגעה בחלשים.

הבעיה האמיתית אינה ירידה רחבת היקף ברמת החיים של העניים אלא גידול מתמיד באי-שוויון. זאת תופעה חמורה המתפתחת בהתמדה כבר שלושה עשורים ברציפות. היא מביאה את ישראל לקרבת הפסגה הלא-מכובדת של המדינות הפחות שוויוניות במערב.

כתוצאה ממדיניות ציבורית המושפעת בעיקר משיקולים צרים, אישיים וסקטוריאליים, המדינה משאירה מאחור חלק גובר של החברה הישראלית. החינוך הגרוע שהיא נותנת והתשתיות הרעועות שהיא מספקת מונעים מציבור מתרחב והולך את יכולת להתמודד במשק תחרותי ובחברה מודרנית.

כאן טמונה הסכנה בדו"חות ובהצהרות מטעים, גם אם עם הכוונות טובות. הציבור עלול לחוש שהכל מדע בדיוני, ובמקום להתעמק בשורשי הבעיות, ימשיך בצעדי ענק הישר אל הפיצוץ החברתי שמחכה לנו במורד.